

تاریخ و جغرافیای شهرستان زیرکوه

تدوین: علی صادقی بمروند

سرشناسه	صادقی بمروود، علی، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	تاریخ و جغرافیای شهرستان زیرکوه/ تدوین علی صادقی بمروود؛ ویراستار علمی مرتضی حسینی اسفاد
مشخصات نشر	قاین: انتشارات اکبرزاده، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۲۳۵ ص: مصور(رنگی)، نقشه(رنگی)، جدول.
سایک	۱۰۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۸۷-۱۰-۶:
وضعیت فهرست نویسی	فیا
ناداداست	یست جلد به انگلیسی: A. Sadeghi bamroodi. History and geography of Zirkooh.
ناداداست	کتابنامه.
موضوع	زیرکوه (شهرستان)
موضوع	زیرکوه (شهرستان) جغرافیای تاریخی
رده بندی کلاسه	DSR ۲۰۹۱ / ی ۱۳۹۴۴۶ ص ۲
رده بندی دنیوی	۸۵/۹۵۵
سماره کاتالوژی ملی	۳۹۰۰۶۲

www.akbarzadehpress.ir

عنوان کتاب: تاریخ و جغرافیای شهرستان زیرکوه

تدوین: علی صادقی بمروود

ویراستار علمی: مرتضی حسینی اسفاد

ویراستار صوری: مریم دهقان پور، معصومه رجبی

طرح جلد: علیرضا اکبرزاده

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۴

ناشر: انتشارات اکبرزاده

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۸۷-۱۰-۶

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

خراسان جنوبی، قاین، خیابان امام رضا(ع)، امام رضا(ع) ۶

۰۹۱۵۵۶۱۵۲۳۶

۰۵۶ ۳۳۵۲۷۲۸۹

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل ۱. اوضاع طبیعی	۳
۱-۱. موقعیت، حدود، وسعت	۳
۱-۲. ارتفاعات	۴
۱-۲-۱. رشته کوه شاسکوه	۴
۱-۲-۱. رشته کوه آهنگران	۵
۱-۲-۳. رشته کوه رحمت	۵
۱-۲-۴. رشته کوه گرینه	۵
۱-۲-۵. رشته ارتفاعات چشمه صربی، منوری و چنگ خدا	۶
۱-۲-۶. کوه های منفرد	۶
۱-۲-۷. کوه های نوار مرز	۷
۱-۳. دهانها و تنگه های منطقه مرزی	۷
۱-۴. گردنه های نوار مرزی	۸
۱-۵. سرزمین های هموار	۸
۱-۵-۱. دشت شاهرخت - چشمه بید	۸
۱-۵-۲. دق پترگان	۸
۱-۵-۳. دریاچه نمک زار	۹
۱-۵-۴. ادق مارزنگی	۱۰
۱-۶. شنزارها یا قوم ها	۱۰
۱-۷. آب و هوا	۱۱
۱-۸. رودها	۱۲
۱-۹. سد و بندها	۱۵

ب ■ فهرست مطالب

۱-۹-۱. سد حاجی آباد	۱۵
۱-۹-۲. مشخصات سد و بند های شهرستان زیرکوه	۱۵
۱-۱۰. قنوات	۱۶
۱-۱۱. چشمه ها	۱۷
۱-۱۲. چاه های عمیق	۱۸
۱-۱۳. محیط زیست	۱۸
۱-۱۴-۱. منطقه شکار ممنوع شاسکوه	۱۹
۱-۱۴-۲. پوشش گیاهی	۱۹
۱-۱۴-۳. جنگل	۱۹
۱-۱۴-۴. مراتع	۲۰
۱-۱۴-۵. گیاهان دارویی	۲۱
۱-۱۴-۶. راهکارهای جلوگیری از تخریب مراتع و جنگل ها منطقه	۲۱
فصل ۲. زلزله خیزی شهرستان زیرکوه	۲۷
۲-۱. زلزله های بالای ۵ ریشتر شهرستان های فیروزکوه و زیرکوه از سال ۱۳۰۷ تا ۱۳۹۲	۲۸
۲-۲. زلزله های مخرب	۲۹
۲-۲-۱. زلزله ۹۵۶ هجری شمسی در خاور قاین	۲۹
۲-۲-۲. زلزله ۱۳۵۷ کربزان	۲۹
۲-۲-۳. زلزله ۶ آذر ۱۳۵۷ کنی بنیاد	۳۰
۲-۲-۴. زلزله وحشتناک ۲۲۰ ۱۳۷۶ در منطقه زیرکوه	۳۰
۲-۳. پیامدهای زلزله ۷۶	۳۰
۲-۳-۱. تلفات جانی و خسارت های مالی	۳۰
۲-۳-۲. جان باختگان و مصدومان آموزش و پرورش	۳۲
۲-۳-۳. امداد رسانی	۳۴

- ۳۶..... ۴-۳-۲. اثر زلزله بر ساختمان ها
- ۳۷..... ۵-۳-۲. علل تخریب روستاهای منطقه
- ۷۶/۲/۲۰..... ۶-۳-۲. پیام تسلیت سران و مقامات کشورها به مناسبت زلزله دلخراش
- ۳۸..... منطقه زیرکوه و زهان
- ۴۰..... ۷-۳-۲. خاطراتی از زلزله سال ۱۳۷۶
- ۸-۳-۲..... گزیده ای از سروده شاعران محلی به مناسبت چهارم حادثه جان باختگان
- ۴۱..... زلزله دلخراش سال ۷۶ زیرکوه
- ۴۳..... ۴-۲..... مکانهای مقابله با زلزله
- فصل ۳. پیشینه تاریخی ۴۹
- ۱-۳..... ۱-قبل از اسلام ۴۹
- ۲-۳..... ۲-بعد از اسلام ۵۱
- ۱-۲-۳..... ۱-صدر اسلام ۵۱
- ۲-۲-۳..... ۲-دوره اقتدار اسماعیلیان ۵۲
- ۳-۲-۳..... ۳-زیرکوه در نزهه القلوب حمد الله مستوفی (۷۳۰ ه.ق): ۵۲
- ۴-۲-۳..... ۴-زیرکوه در جغرافیای تاریخی سرزمین های خلافت شرقی ۵۳
- ۵-۲-۳..... ۵-زیرکوه در جغرافیای تاریخی خراسان- حافظ ابرو (۸۳۰ ه.ق) ۵۳
- ۶-۲-۳..... ۶-زیرکوه در کتاب روضه الجنات فی اوصاف مدینة الہرات (۸۷۵ ه.ق): ۵۴
- ۷-۲-۳..... ۷-شرارت های ترکمن ها برای منطقه زیرکوه ۵۴
- ۸-۲-۳..... ۸-قلع و قمع متجاوزان ترکمن به زیرکوه ۵۵
- ۹-۲-۳..... ۹-زیرکوه در کتاب پستان السیاحه شیروانی ۵۶
- ۱۰-۲-۳..... ۱۰-زیرکوه در بحار الانوار علامه مجلسی ۵۷
- ۱۱-۲-۳..... ۱۱-آمدن نادر شاه به قاین و قلع و قمع آشوبگران در زیرکوه ۵۷
- ۱۲-۲-۳..... ۱۲-ترویج تریاک در منطقه زیرکوه در دوره قاجاریه ۵۸
- ۱۳-۲-۳..... ۱۳-حمله حسن خان سالار به زهان ۵۹

۶۰..... ۳-۲-۱۴. زیرکوه در نگاه مک گروگر (سال ۱۸۷۵ میلادی)

۶۱..... ۱۵-۲-۳۳. آلفونس گابریل در زیرکوه

۱۶-۲-۳. زیرکوه در فرهنگ جغرافیایی ایران اثر وزارت جنگ بریتانیا (سال ۱۹۱۰

میلادی): ۶۳

۶۵..... ۱۷-۲-۳. زیرکوه در نگاه کاپیتان هانت ۱۹۱۲ میلادی

۶۶..... ۳-۲-۱۸. دهستان زیر کوه در کتاب اسامی دهات کشور (سال ۱۳۲۳ هـ - ق)

۶۶..... ۳-۲-۹. زیرکوه در فرهنگ جغرافیایی، جلد نهم، استان خراسان (سال ۱۳۲۹)

۷۲ فصل ۴. جغرافیای انسان

۷۲ ۴-۱. پیشینه تقسیمات کشوری

۷۴ ۴-۲. جغرافیای شهری

۷۴ ۴-۲-۱. شهر حاجی آباد

۷۵ ۴-۲-۲. شهر زهان

۷۷ ۳-۲-۴. شهر تاریخی یزدان (هفتاد کاریز)

۷۸ ۴-۳. جغرافیای روستایی

۷۸ ۴-۳-۱. آیز

۷۹ ۴-۳-۲. شهرخت

۸۰ ۴-۳-۳. افین

۸۱ ۴-۳-۴. بمروود

۸۲ ۴-۳-۵. فهرست روستاهای شهرستان زیرکوه به تفکیک بخش و دهستان

۸۸ ۴-۳-۷. جمعیت

۹۴ فصل ۵. جغرافیای فرهنگی

۹۴ ۵-۱. مدارس علمیه

۹۴ ۵-۱-۱. مدرسه علمیه جعفریه زهان

- ۹۵..... ۵-۱-۲. مدرسه علمیه ثامن الائمه (ع) حاجی آباد
- ۹۶..... ۵-۱-۳. مدرسه علمیه شاهرخت
- ۹۷..... ۵-۲. نماز جمعه زیرکوه
- ۹۷..... ۵-۳. آموزش و پرورش شوکتی
- ۱۰۰..... ۵-۳-۱. مدرسه زهان
- ۱۰۱..... ۵-۳-۲. مدرسه آیین
- ۱۰۷..... ۵-۴. اولین مدرسه عشایری
- ۱۰۸..... ۵-۵. آموزش و پرورش زیرکوه
- ۱۰۸..... ۶-۵. شهدا
- ۱۱۵..... ۷-۵. پوشاک سنتی
- ۱۱۵..... ۵-۷-۱. پوشاک مردانه
- ۱۱۵..... ۵-۷-۲. پوشاک زنانه
- ۱۱۵..... ۵-۸. آموزش عالی
- ۱۱۵..... ۵-۸-۱. دانشگاه پیام نور واحد زهان
- ۱۱۶..... ۵-۸-۲. دانشگاه پیام نور واحد حاجی آباد
- ۱۲۰..... فصل ۶. جغرافیای گردشگری
- ۱۲۰..... ۶-۱. مساجد تاریخی
- ۱۲۰..... ۶-۱-۱. مسجد جامع افین
- ۱۲۱..... ۶-۱-۲. مسجد جامع زهان
- ۱۲۱..... ۶-۲. قلاع تاریخی
- ۱۲۱..... ۶-۲-۱. قلعه کوه زردان عباس آباد
- ۱۲۲..... ۶-۲-۲. قلعه کوه اسفاد
- ۱۲۳..... ۶-۲-۳. قلعه دختر آهنگران
- ۱۲۳..... ۶-۲-۴. قلعه حسن بایخان شاهرخت

و ■ فهرست مطالب

۱۲۴	 ۶-۲-۵- قلعه کوه آئین
۱۲۴	 ۶-۲-۶- قلعه کوه افین
۱۲۴	 ۶-۲-۷- قلعه چهاردر شاهرخت
۱۲۵	 ۶-۲-۸- قلعه کهنه شاهرخت
۱۲۵	 ۶-۲-۹- قلعه کهنه یزدان
۱۲۵	 ۶-۲-۱۰- قلعه دختر چلونک اردکول
۱۲۶	 ۳-۱۶- یار ما
۱۲۷	 ۶-۱-۱- آسیاب تنوره ای
۱۲۷	 ۲-۳-۱۶- آسیاب ناری
۱۲۹	 ۶-۳-۳- خراس
۱۲۹	 ۶-۴- سدهای تاریخی
۱۲۹	 ۱-۴-۶- سد سردوان
۱۳۰	 ۶-۴-۲- سد تجنود
۱۳۰	 ۶-۴-۳- سد فخران
۱۳۰	 ۶-۵- رباط زردان
۱۳۱	 ۶-۶- درختان کهنسال
۱۳۲	 ۶-۷- کویر همت آباد
۱۳۳	 ۶-۸- غارها
۱۳۴	 ۶-۹- محوطه تاریخی چاه الله داد
۱۳۵	 ۶-۱۰- گزیده ای از سایر آثار تاریخی شهرستان زیرکوه

۱۴۰	 فصل ۷. بقاع متبرکه
۱۴۰	 ۱-۷- امام زاده داود کلاته مزار
۱۴۰	 ۱-۱-۷- موقعیت جغرافیایی
۱۴۱	 ۷-۱-۲- معرفی امام زاده

- ۱۴۳ ۱-۷-۳. ساختمان مزار
- ۱۴۴ ۱-۷-۴. ایام و مراسم زیارت
- ۱۴۵ ۱-۷-۵. امکانات رفاهی خدماتی
- ۱۴۵ ۲-۷-۷. مزار چهار گنبد افین
- ۱۴۵ ۱-۲-۷. موقعیت جغرافیایی
- ۱۴۵ ۲-۲-۷. معرفی مزار
- ۱۴۶ ۲-۷-۳. ساختمان مزار
- ۱۴۷ ۴-۷-۱. سربح
- ۱۴۷ ۵-۲-۷. موقعیت
- ۱۴۷ ۷-۳-۷. امام زاده . عدالت شاه خت
- ۱۴۷ ۱-۳-۷. موقعیت جغرافیایی
- ۱۴۸ ۲-۳-۷. معرفی امام زاده . عدالت
- ۱۴۹ ۳-۳-۷. ساختمان مزار
- ۱۵۰ ۴-۳-۷. ایام و آداب زیارت
- ۱۵۰ ۵-۳-۷. امام زاده سعدالله در آثار شاعران محلی
- ۱۵۱ ۶-۳-۷. امکانات رفاهی خدماتی
- ۱۵۱ ۷-۴-۷. مزار نور پیشبر
- ۱۵۱ ۱-۴-۷. موقعیت جغرافیایی
- ۱۵۱ ۲-۴-۷. پیشینه تاریخی
- ۱۵۲ ۳-۴-۷. ساختمان مزار
- ۱۵۲ ۴-۴-۷. یادکرد مزار در سروده شاعران محلی
- ۱۵۳ ۵-۴-۷. امکانات رفاهی خدماتی
- ۱۵۳ ۷-۵-۷. مزار خواجه محمد گمنج
- ۱۵۳ ۱-۵-۷. موقعیت جغرافیایی
- ۱۵۳ ۲-۵-۷. معرفی مزار

ح ■ فهرست مطالب

۱۵۴	۷-۵-۳. شجره نامه
۱۵۵	۷-۵-۴. ساختمان مزار
۱۵۵	۷-۵-۵. موقوفه
۱۵۵	۷-۵-۶. ضريح
۱۵۵	۶-۷. مزار سيد عبدالقادر شوشک
۱۵۵	۷-۱-۶. موقوفيت جغرافيايي
۱۵۶	۷-۱-۲. ريشه يابی نام روستا
۱۵۶	۳-۶-۷. معرفي مزار
۱۵۶	۷-۶-۴. شجره نامه
۱۵۷	۵-۶-۷. ساختمان مزار
۱۶۲	فصل ۸. مشاهير
۱۶۲	۸-۱. شيخ رجب محدث افيني
۱۶۲	۸-۲. امير خليل زيرکوهي
۱۶۴	۸-۳. محمد بن محمد آيزي
۱۶۵	۸-۴. خواجه تاج الدين شاهرختي
۱۶۵	۵-۸. سلطان محمد شاهرختي
۱۶۶	۸-۶. آخوند ملا هادي توني
۱۶۶	۸-۷. غلامحسين افيني قايني
۱۶۷	۸-۸. سلطان علي صعودي بمرودي
۱۶۹	۸-۹. ميرزا محمد علي زهاني
۱۷۰	۸-۱۰. محمد حسين قاصر زهاني
۱۷۱	۸-۱۱. ميرزا محمد صادق بمرودي
۱۷۲	۸-۱۲. محمد اکبر منشي بمرودي
۱۷۴	۸-۱۳. سحاب بمرودي

- ۱۴-۸. میرزا محمد علی خان دانش بمرودی ۱۷۶
- ۱۵-۸. مدنی بمرودی ۱۷۸
- ۱۶-۸. محمد صادق اوحدی ۱۷۹
- ۱۷-۸. میرزا غلامرضای زرین قلم بمرودی ۱۸۰
- ۱۸-۸. حاج حقداد اسعد زاده ۱۸۱
- ۱۹-۸. پروفسور مرتضی نجفی اسفاد ۱۸۱
- ۲۰-۸. م. ر. م. دکتر مظفر کریمی ۱۸۲
- ۲۱-۸. م. ر. م. دوم امیر ناصر براتی ۱۸۲
- ۲۲-۸. حامد شاکر ۱۸۳
- ۲۳-۸. مهندس دهر ۱۸۳
- ۲۴-۸. دکتر علی اکبر ساری ۱۸۴
- ۲۵-۸. سردار شهید غلام عباس ۱۸۶
- ۲۶-۸. حجت الاسلام محسن فقیه امام جمعه فقید زیرکوه ۱۸۷
- ۲۷-۸. حجت الاسلام حاج غلام حیدر حسینی خراسانی ۱۸۸
- ۲۸-۸. حجت الاسلام حاج محمد رضا رجایی ۱۸۹
- ۲۹-۸. مولوی حاج سید مصطفی حسینی فندخت امام جمعه هل سنت زیرکوه ۱۸۹
- ۳۰-۸. علامه ملا محمدصادق اسفادی ۱۹۰
- ۳۱-۸. سایر مشاهیر ۱۹۰

- فصل ۹. اوضاع اقتصادی ۱۹۵
- ۱-۹. کشاورزی ۱۹۵
- ۲-۹. دامپروری ۱۹۷
- ۳-۹. صنایع کارگاهی ۱۹۷
- ۴-۹. صنایع دستی ۱۹۸
- ۵-۹. قالی و قالیچه بافی ۱۹۸

۱۹۹	۹-۴-۲. یافت سیاه جادر
۱۹۹	۹-۴-۳. جاجیم بافی
۱۹۹	۹-۴-۴. گلیم بافی
۲۰۰	۹-۵. معادن
۲۰۰	۹-۶. راه های ارتباطی
۲۰۱	۹-۷. بازرگانی
۲۰۱	۹-۸-۱. شرکت تعاونی بازرگانی مرز نشینان زیرکوه
۲۰۲	۹-۷-۲. بازار - مرزی یزدان
۲۰۹	فصل ۱۰. عشایر
۲۱۰	۱۰-۱. طایفه بهلولی
۲۱۰	۱۰-۱-۱. پراکندگی جغرافیایی
۲۱۰	۱۰-۱-۲. پیشینه تاریخی
۲۱۲	۱۰-۲. طایفه عرب خزاعی
۲۱۳	۱۰-۳. طایفه بارفروش
۲۱۳	۱۰-۴. طایفه دلاکه
۲۱۳	۱۰-۵. طایفه ده مرده
۲۱۴	۱۰-۶. طایفه براهویی
۲۱۵	۱۰-۷. طایفه نهتانی
۲۱۶	۱۰-۸. طایفه بهرام بلوچ
۲۱۶	۱۰-۹. پراکندگی مناطق عشایری بر اساس طایفه

پیش گفتار

در عصری قرار گرفته ایم که انفجار اطلاعات از مهمترین ویژگی های آن است امروزه گرد آوری اطلاعات و کسب آگاهی از تمامی زوایای مکتوم محیطی که در آن زندگی یا کار می کنیم از ضروریات مدیریت است، گرافه نیست، اگر بگوئیم بدون اطلاعات و شناخت از محیط نمی توان مدیریت کرد، در این عصر نمی توان بدون ملاحظه به گذشته، آینده ای غیر مورد نیاز جامعه بنا کرد. نگرش جامع به فرهنگ، ارزش ها، هنجار ها و تاریخ گذشتگان می تواند رای، اختار جامعه آینده نیز در مواردی مورد بهره گیری قرار گیرد و هویت نسل جدید را باید از نمود میراث گرانبهای فرهنگشان ایجاد نمود. ملت بدون تاریخ فاقد ریشه است و جانش فاقد ریشه سرگردان به دنبال یافتن و جستجوی هویتی برای خویش می باشد.

طرح مباحث جغرافیای طبیعی، فرهنگی، انسانی، اقتصادی و غیره به برنامه ریزان و مدیران این شهرستان فرصتی خواهد داد که بشناسند درچه منطقه ای و با چه ویژگی ها و استعداد های بالقوه و بالفعلی مدیریت می کنند. از منابع در جهت توسعه حداکثر استفاده نمایند و مساعی خویش را در جهت رشد و ترقی شهرستان خود با درایت، تدبیر، هماهنگی دیگر عناصر و بهره گیری از تمامی نیرو های ارزشمند انسانی در سطح شهرستان بکار گیرند.

آگاهی و شناخت عشایر مرز نشین که به عنوان مرزداران سلحشور در مجاورت کشور بحران زده ای چون افغانستان قرار دارند و این منطقه را در خط مقدم جبهه شرق ایران قرار داده بسیار حائز اهمیت است.

شهرستان زیرکوه برخوردار از توان های محیطی و انسانی بالایی است که باید آن ها را شناخت و راه کارهای توسعه و تقویت آنها را برنامه ریزی نمود. هرچند بر اثر عوامل انسانی از جمله حملات مغول، ازبک و ترکمن و افغانه و یا بلایای طبیعی همچون زلزله بارها کمر این منطقه شکسته ولی به همت فرزندان غیورش باز به پا خواسته است.

در این راه بی ستاییم دلسوزی همه آن عزیزانی که یاریگر ما بودند و به مصداق فرمایش پیامبر عزیزین که فرمودند «حب الوطن من الایمان» به سرزمین و زادگاهشان عشق می ورزند و سر تعظیم فرود می آوریم بر آستان مقدس پروردگار عالمیان که توان داد تا این کار به سرانجام برسد. ان شاء الله ای شود تا آیندگان قلم بر کف گیرند و کاری سترگ و ماندگار ایجاد کنند.

مؤلف - تابستان ۱۳۹۴